

INFORMATION ON EQUALITY AND SOCIAL JUSTICE IN ISRAEL
מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל
מרכז «אדפה» – מלומות חול המסווה והעדה הלסמעיית פי ישראל

הערות מרכז אדוה להצעת חוק ההסדרים לשנת 2007 ולהחלטות הממשלה מיום 12.9.2006

עדכון מיום 8.11.2006

ב-30 לאוקטובר 2006 הניחה הממשלה על שולחן הכנסת את הצעת חוק ההסדרים לשנת התקציב 2007. הצעת חוק זו ידעה שני גלגולים קודמים: הצעה שהגיש משרד האוצר לממשלה ב-5.9.2006, והחלטת הממשלה ("מסמך מחליטים") מיום 12.9.2006. חלק מהחלטות הממשלה ב-12.9.2006 – החלק הדורש שינויי חקיקה – מקבלים ביטוי בהצעת חוק ההסדרים לשנת 2007 או בהצעת חוק התקציב לשנת 2007; חלק אחר מוצא ביטוי בסדר היום של הממשלה לשנת 2007.

להלן הערות מרכז אדוה ל"מסמך מחליטים" ולהצעת חוק ההסדרים לשנת 2007.

חוק ההסדרים אינו המסגרת הראויה למרבית סעיפיו

נתחיל בהערה כללית: מרבית ההצעות הספציפיות המועלות במסגרת הצעת חוק ההסדרים ראויות לדיון מקיף ויסודי נפרד בוועדות הכנסת הרלבנטיות. כך, לדוגמה, ההצעה לשנות את המבנה הארגוני של קופות החולים, או ההצעה לשנות את דרכי הפעולה של ההוצאה לפועל, או ההצעה לשנות את דירוג הנזקקים לשירותי סיעוד, או ההצעה לשנות את מסגרת הזמן לדיון בתקציב המדינה. הכנסתם של רעיונות כה רבים וכה שונים זה מזה תחת קורת גג אחת לא נועדה אלא להשיג את אישור הכנסת בחטף, ללא דיון רציני, ותוך ניצול השוט של המשמעת הסיעתית, החלה על הדיון בהצעת חוק ההסדרים כמות שהיא חלה על הדיון בהצעת התקציב. מבחינה זאת, חוק ההסדרים מהווה פגיעה חוזרת ונשנית, אחת לשנה, במעמדה של הכנסת.

הפרטה

גם השנה, הצעת חוק ההסדרים ממשיכה במסורת שהתחילה ב-1985, להכניס תחת קורת גג אחת סדרה ארוכה של "שינויים מבניים". עיקרם של השינויים המבניים: הפרטה וצמצום הפעילות הממשלתית במשק, וזאת על בסיס התפיסה הניאו-ליברלית שלפיה "ככל שהמדינה קטנה יותר, כך היא גם טובה יותר" (the best government is the least government).

הפעם, חוק ההסדרים (ו"מסמך מחליטים") דן בהפרטה של ארבעה תחומים מרכזיים: רשות הדואר, חברת החשמל (כאן, זמן קצר לאחר ישיבת הממשלה מיום 12.9.2006, נודע כי הצעדים עליהם הוחלט באותה ישיבה נדחו בינתיים), תאגידי המים העירוניים ובתי החולים הממשלתיים. כהרגלו, משרד האוצר דן בהפרטות אלה כאילו מדובר בצעדים מחויבי המציאות הנתמכים על ידי מיטב הידע האקדמי והניסיון ההיסטורי הבינלאומי. למעשה, מדובר בצעדים שנויים במחלוקת: ידועים, למשל, המקרים של בעיות בהספקת חשמל בעקבות הפרטת החשמל בקליפורניה או של העלאת תעריפי המים וירידת איכות השירות בעקבות הפרטה במקומות שונים בעולם. ובאשר לדואר, גם ארצות כמו ארצות הברית ואנגליה, מושאות הסגידה של אנשי האוצר, אינן ממהרות להפריט את שירות הדואר הממשלתי.

יש לומר כי בכל אחד מארבעת המקרים, מן הראוי היה שהצעת ההפרטה תועלה בדרך של הצעת חוק רגילה, המאפשרת דיון מקצועי וציבורי מקיף בוועדת הכנסת הרלבנטית, תוך זימון מומחים ועדים. השאלות שיש להציג בכל מקרה ומקרה הן רבות: האם ההפרטה אכן תוביל ליצירת תחרות, ליעול השירות ולהוזלת מחירים? האם לא ניתן להשיג יעדים אלה גם במסגרת הממשלתית הקיימת? מה יעלה בגורל העובדים? האם אין סכנה שהבעלים הפרטיים יגרפו את הרווחים ויימנעו מהשקעות נוספות?

מעבר לארבעה תחומי הפרטה מרכזיים אלה, חוק ההסדרים ו"מסמך מחליטים" כוללים הצעות הפרטה או תאגוד בדרך להפרטה במספר תחומים נוספים, ובהם החברה הממשלתית למדליות, חברות ממשלתיות בענף התיירות, מחלקות השירות לקהל במנהל מקרקעי ישראל וכן שירותי הסעדה, זיהוי פלילי, חינוך ורפואה בשירות בתי הסוהר.

בתוך שלל הצעות ההפרטה מתחבאת גם הצעה מטרידה במיוחד: הפרטת מוסדות רווחה ממשלתיים, ובהם תשעת המוסדות הממשלתיים לטיפול במפגרים, שני המוסדות הממשלתיים לטיפול בנכים ושלושת מוסדות הפנימייה הלא נעולים ברשות חסות הנוער. משרד האוצר מציע להפריט את כל המוסדות הללו, בטענה שעלות אחזקת חוסה במעון ממשלתי גבוהה במוצק בלמעלה מ-50% מעלות החזקתו במעון פרטי, בעוד שאיכות הטיפול במעונות הפרטיים גבוהה מאיכות הטיפול במעונות הממשלתיים. הבעיה היא שהאוצר אינו מציע תימוכין כלשהם לטענה זאת.

מה שברור הוא, שכמו בכל שאר תחומי ההפרטה, גם כאן היעד העיקרי, ולמעשה היחיד, הוא קיצוץ תקציבי. הנפגעים – עובדי המוסדות הממשלתיים, שמעמדם ייחלש ושכרם ירד. אנשי האוצר פוטרים נושא זה בקביעה יבשה: "עד כה קוימו מספר פגישות עם נציגות העובדים בהן הובאו לידיעתם השינוי המבני המוצע ונשמעה דעתם בנושא". אנו האזרחים לא זוכים לשמוע מה היתה דעת העובדים.

צמצום הוצאות הממשלה

הכלל המקובל על כלכלנים ואנשי ציבור ניאו-ליברליים, "ככל שהמדינה קטנה יותר, כך היא גם טובה יותר", מוצא ביטוי לא רק בהפרטה של נכסים ציבוריים אלא גם בניסיונות להגביל את תקציב המדינה, על מנת שידיה של הממשלה תהינה כבולות ככל האפשר. הכלי התחקיתי העיקרי המשמש למטרה זאת הוא החוק להפחתת הגירעון (1992). חוק זה קובע כי החל מ-2005, הממשלה תהיה מנועה מליצור גירעון של יותר מ-3% (הגירעון בשנת 2007, למשל, מתוכנן לעמוד על 2.9%). עתה בא חוק ההסדרים לשנת 2007 ומציע, כי החל בשנת 2009 תהיה הממשלה מוגבלת עוד יותר – לגירעון של 1% בלבד. אם תתקבל הצעת משרד האוצר, הרי שחופש התמרון של הממשלה יקטן באופן דרסטי.

פגיעות בחקלאות הישראלית

אחד המרכיבים הבולטים של איכות החיים בישראל, שבדרך כלל היא נמוכה מזו של מרבית ארצות המערב, היא הנגישות לפירות וירקות טריים בעלי איכות גבוהה, יחסית. הדבר מתאפשר, בין השאר, הודות לתמיכה ממשלתית בחקלאות, הכוללת מכסי מגן, מחירי מים נמוכים, תמיכה במוסדות השיווק ועוד. תמיכה ממשלתית בחקלאות היא תופעה מוכרת ורווחת במרבית הארצות המפותחות, ובראשן ארצות הברית וארצות האיחוד האירופי. בו בזמן, ארצות עשירות אלה לוחצות על הארצות העשירות פחות, להוריד מכסי מגן בשם האידיאולוגיה של "סחר חופשי". מאחורי אידיאולוגיה זו מסתתרים תאגידים אירופיים ואמריקניים גדולים, המעוניינים לייצא את מוצריהם-הם לארצות העניות, ולחליפין להשתלט על הייצור החקלאי המקומי שם.

דומה כי משרד האוצר פועל לקידום האינטרסים של תאגידים אלה. האוצר מנהל מזה שנים מדיניות של פגיעה בחקלאות המקומית, באמצעות מה שהוא מכנה "פתיחת שוק הפרות והירקות לתחרות", או באמצעות ייקור המים לחקלאות, או באמצעים אחרים. במסגרת זאת, האוצר מציע לצמצם את ההגנה המכסית על תוצרת חקלאית, וזאת בשם "רווחת הצרכן".

הצעה זו משתלבת במדיניות שמקדם שר החקלאות שלום שמחון, להפריט את חברות השיווק החקלאיות הגדולות, ובהם תנובה ואגרסקו ולמכרן לתאגידים רב-לאומיים

גדולים. אם המהלך כולו יקרום עור, יש סכנה שבתוך שנים לא רבות תשנה החקלאות הישראלית את פניה: חקלאות משפחתית וקולקטיבית תצטמצם או תיעלם, הייצור המקומי יקטן וישראלים יהיו תלויים לתזונתם בתוצרת חקלאית מיובאת. במלים אחרות, צעדים אלה מאיימים על יעד שארגוני סביבה וחברה ברחבי העולם מעמידים כיום בראש סדר היום שלהם: ריבונות מזון (food sovereignty) – היכולת של ארץ להזין את תושביה בכוחות עצמה ולפי העדפותיה.

רווחים גבוהים לקבלני פינוי-בינוי וליבואנים

פינוי-בינוי הוא עסק המגלגל מיליונים רבים: מדובר בעסקאות שבהן קבלנים מקבלים אישור לבנות מגדלי מגורים בשכונות שבהן הבנייה כיום היא צמודת קרקע או בשיכונים מתיישנים, בדרך כלל בשכונות מצוקה, כאשר הדיירים מקבלים בתמורה דירה במגדלים החדשים. הרווח טמון בדירות שנמכרות לדיירים חדשים, שלא מן השכונה. את הרווח ניתן להגדיל עוד באמצעות חריגות מן ההיתרים הניתנים על ידי הרשויות. עתה באה הממשלה ומבקשת להיטיב עם הקבלנים, באמצעות הארכת הזמן הניתן לקבלת פטור ממיסוי (היטל השבחה); באמצעות האצלת הסמכות לשנות גבולות של מתחמי פינוי בינוי, מן הממשלה לשר השיכון; ובאמצעות מתן פטור מדמי היתר בגין שינוי ייעוד מייעוד קרקע מעורב לבנייה רוויה למגורים, כולל חניות תת-קרקעיות.

הטבה דומה מבקש משרד האוצר לתת גם ליבואנים, באמצעות הורדת רמת התקינה הנדרשת כיום ממוצרים מיובאים, ובאמצעות צירופם של יבואנים לוועדות התקינה. "כיום", אומר האוצר, "ועדות התקינה מורכבות מאנשי אקדמיה ומתעשיינים. יש להבטיח כי האיזון בין הנציגים האמורים ובכללם נציגי ציבור סביר, ומביא לאיזון בין האינטרסים השונים". למותר לציין כי יש בהצעה זאת כדי לפגוע בתעשייה המקומית וגם פתח לפגיעה בצרכנים, במידה וצעד זה יוביל לייבוא של מוצרים שלא היו עומדים בדרישות התקינה הקיימת.

גביית תשלום עבור בחינות בגרות

חוק ההסדרים מציע להעניק לשר החינוך רשות לגבות תשלום מן הניגשים לבחינות הבגרות. זאת, לאחר שבג"ץ קיבל עתירה של הורים מראשון לציון נגד גביית תשלום, בטענה שהדבר נוגד את חוק חינוך חובה חינוך. כדי למנוע עתירה מחודשת לבג"ץ, בא חוק ההסדרים ומציע להטיל תשלום – ואף גבוה מבעבר.

עבור ישראלים בעשירונים הגבוהים מדובר במטרד קטן; בייחוד לאור העובדה שהם הנהנים העיקריים מהפחתת המסים הנוהגת כיום. עבור מרבית הישראלים מדובר בעוד סכום המצר את טווח האפשרויות שלהם.

שוק חופשי באקדמיה

סעיף זה נוגע להצעה שנכללה בנוסח הראשוני של חוק ההסדרים, כפי שהוגש על ידי משרד האוצר ב-5.9.2006. בסופו של דבר הוסרה ההצעה על ידי הממשלה, בהחלטתה מיום 12.9.2006. עם זאת, מצאנו לנכון להותיר את הדברים שלהלן, אותם הערנו עם התפרסם ההצעה הראשונית של משרד האוצר. זאת משתי סיבות: האחת, כדי להראות עד כמה מרחיקת לכת תחושת העוצמה של אנשי משרד האוצר בבואם לנסח את חוק ההסדרים; והשנייה, סביר להניח שההצעה תידון במסגרת הוועדה לבחינת תקציב ההשכלה הגבוהה, בראשותו של שר האוצר לשעבר בייגה שוחט. מן הראוי שאנשי המוסדות האקדמיים המעוניינים בשמירה על החופש האקדמי יהיו מודעים לצעדים המתוכננים. להלן, אם כן, התייחסותנו להצעה הראשונית של האוצר, שכאמור אינה נכללת ב"מסמך מחליטים" ובהצעת חוק ההסדרים:

הרוח הניאו-ליברלית המניעה את גלגלי האוצר מגיעה השנה גם למוסדות האקדמיים שלנו. זאת, בדמות הצעה לבחון שתי חלופות לאופן ההעסקה הנוכחי של הסגל האקדמי:

האחת – הנהגת "גמישות ניהולית" בהעסקת הסגל האקדמי; למשל, העסקה באמצעות חוזים אישיים והעסקה של סגל אקדמי בקדנציות, זאת אומרת בפרקי זמן קצובים;

השנייה – הנהגת "תגמול דיפרנציאלי תומך איכות", דהיינו, לשלם יותר (או פחות) בהתאם לאיכות המחקר וההוראה ובהתאם לביקוש בתחומים השונים.

הרעיון המונח ביסוד ההצעה הוא קיצוץ תקציבי ההשכלה הגבוהה, באמצעות פגיעה בתנאי ההעסקה והתגמול של רוב המרצים.

השאלה המסקרנת היא, מי הסמיך את משרד האוצר למלא את מקומה של המועצה להשכלה גבוהה, שהיא הגוף המוסמך מטעם הממשלה לדון בנושאים כגון אלה. איש לא יכפור, למשל, בסמכותו של משרד האוצר להציע קיצוץ בתקציב ההשכלה הגבוהה, במסגרת קיצוץ כללי בתקציב; אולם המנגנון של חוק ההסדרים, המעוות את סדר הדיון הדמוקרטי, הרחיק לכת עד כדי כך, שמשרד האוצר רואה עצמו מוסמך לדון בכל – כולל ענייניה הפנימיים של האקדמיה.

פיטורין מזורזים בשירות המדינה

מזה שנים, משרד האוצר מנצל את מנגנון חוק ההסדרים כדי להעלות הצעות מהצעות שונות לפגיעה במעמדם של עובדי המדינה. לפני מספר שנים כלל חוק ההסדרים הצעה, להוריד שכר ללא משא ומתן עם נציגות העובדים. השנה, חוק ההסדרים כולל הצעה, לפשט את הליכי הפיטורים של עובדים, על ידי מתן סמכויות חדשות לנציב שירות

המדינה, או לעובד שהואצלה לו סמכותו, לפטר עובד בעילה של אי התאמה. ההצעה באה להקשות על עובדים המערערים על פיטוריהם בטענה כי העילה לפיטורין היא בעצם משמעתית – עילה הכרוכה בהליך פיטורין ממושך ומסורבל. במלים אחרות, חוק ההסדרים מציע לזרז את הליך הפיטורין של עובדים מדינה.

פגיעה בשכירים

במסגרת ההסכמים הקואליציוניים התחייבה הממשלה להעלות את שכר המינימום, במספר שלבים.

עתה מציע האוצר לדחות בששה חודשים את השלב השלישי של העלאת שכר המינימום, מן ה-1.6.2007 ל-1.12.2007.

"החסכון" – 640 מיליון ₪.

חשוב להזכיר כי רצונו העז של משרד האוצר "לחסוך" אינו מפריע לו להמשיך במדיניות הפחתת המסים, המיטיבה בעיקר עם בעלי השכר הגבוה.

הקפאת קצבאות המוסד לביטוח לאומי

הנפגעים הגדולים ביותר של הקיצוצים התקציביים בתקופת האינתיפאדה היו מקבלי קצבאות המוסד לביטוח לאומי. למעשה, הם אלה שנשאו בעל כורחם בנטל מחיר המשך השליטה הישראלית בשטחים הפלסטיניים, אם בצורה של קיצוצים חדים בקצבאות ואם בצורה של הקפאת גובהן במשך שנים ארוכות.

עתה הם מתבקשים לשאת גם בהוצאות המלחמה בלבנון: משרד האוצר מציע להקפיא את קצבאות זקנה ושארים, אימהות, נכות, נפגעי עבודה, ילדים, אבטלה וסיעוד, וכן קצבאות מיוחדות שונות ובהן של זכאים לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום) משנת 1959, משפחות חיילים שנשפו במערכה (תגמולים ושיקום) משנת 1950, חוק נכי רדיפות הנאצים וחוק נכי המלחמה בנאצים, חוק פיצוי נפגעי גזת משנת 1994 ועוד. פירוש הדבר – שחיקה בשיעור של 1.65% בערך קצבאות המוסד לביטוח לאומי. אם נוסיף לכך את העובדה, שההפחתה בסך 4% בקצבאות נפגעי עבודה, אבטלה, אימהות, הבטחת הכנסה ומזונות, לא תוחזר בשנת 2007, אנו מגיעים ל"חסכון" בסכום של 1.12 מיליארד ₪. יוצא ש"העורף" נפגע פעמיים: בגליל, שם שיעור הנסמכים על קצבאות הביטוח הלאומי הוא גבוה, גם ישבו במקלטים וגם משלמים עכשיו את מחיר המלחמה.

פגיעה במקבלי גמלת סיעוד

חוק הסיעוד, שנחקק ב-1980 ונכנס לתוקף ב-1988, הוא אחד החוקים המתקדמים שנחקקו בישראל בעשורים האחרונים. הוא מאפשר סיוע משמעותי לקשישים המתקשים בתפקוד, וכך לשמר את כבודם. משרד האוצר אינו אוהב את החוק הזה, כי הוא כרוך בהוצאה מקופת המדינה. מה עושים? כיום, החוק קובע שתי קטיגוריות של נזקקות. חוק ההסדרים לשנת 2007 מציע עתה לקבוע קטגוריה שלישית, של נזקקות גבוהה מאוד – שרק מעטים יימצאו זכאים לה, בגלל הקשחת תנאי הזכאות. עוד הוא מציע, כי הקשישים בקטגוריה זו יקבלו סיוע מוגדל, בעוד שהסיוע הניתן לשתי הקטגוריות הנמוכות יהיה קטן יותר. התוצאה: "חסכון". העובדה, שחוק סיעוד נחקק כדי להעניק סיוע ולא כדי לחסוך אותו, נעלמה כנראה מעיני אנשי האוצר.

פגיעות בצעירים

דמי האבטלה קוצצו בשנים האחרונות שוב ושוב. מבחינת משרד האוצר, אין בישראל בעיה של תעסוקה אלא רק בעיה של אנשים שאינם רוצים לעבוד. לפני עשר שנים, הזכאות לדמי אבטלה התחילה, בתנאים מסוימים, בגיל 18. אחר כך הועלה הגיל ל-20. השנה, ב-5.9.2006, הציע משרד האוצר להעמיד את גיל הזכאות המינימלי על 28. זאת, "לאור היצע המשרות הגדול יחסית לעובדים צעירים". "החסכון" הצפוי לקופת המדינה – 183 מיליון ₪. ההצעה עוררה התנגדות ציבורית רחבה, ומשרד האוצר החליט לשנות טקטיקה: על פי הנוסח של חוק ההסדרים המונח עתה על שולחן הכנסת, גיל הזכאות יישאר 20, אבל הסיכוי שמובטלים בני 20 עד 28 יקבלו סכום משמעותי כלשהו של דמי אבטלה הופך לנמוך ביותר: ההצעה מאריכה מאוד את תקופת העבודה הרצופה הנדרשת לפני הגשת בקשה לדמי אבטלה; המובטל יאלץ לקבל כל עבודה שתוצע לו; שיעור דמי האבטלה יקוצץ בשליש; ותקופת הזכאות (לבני 20 עד 25) תעמוד על 25 יום, במקום 50 כיום.

פגיעה נוספת בצעירים היא ההצעה למנוע מענק עבור עבודה מועדפת הניתן לחיילים משוחררים בענפי תעסוקה חיוניים בהם יש מחסור בידיים עובדות. עד היום, ענפים אלה כללו תחנות דלק, תעשייה ובתי מלאכה. עתה מוצע להוציא ענפים אלה מהרשימה.

סגירת מרכזים ממשלתיים להכשרה מקצועית

במקומות רבים בעולם, אחד הכלים העיקריים להתמודדות עם מצבי אבטלה הוא, קורסי הכשרה מקצועית. בישראל, למרות האבטלה הגבוהה, עושים הכל כדי לצמצם ולקצץ את האגף להכשרה מקצועית במשרד התמ"ת. תקציב האגף נשחק בהתמדה על פני השנים. עתה בא חוק ההסדרים לשנת 2007 ותחת הכותרת "שיפור מערך ההכשרה המקצועית" מציע לסגור 3 מתוך 7 המרכזים הממשלתיים להכשרה מקצועית. יצוין כי הנוסח הראשוני

של חוק ההסדרים, כפי שהוגש על ידי משרד האוצר לממשלה ב-5.9.2006, דרש לסגור את כל השבעה. חלק מן ההכשרה אמור לעבור למפעלים (הכשרה פנים-מפעלית) וחלק לגורמים פרטיים. במקביל, האוצר דורש כי 70% מתקציב ההכשרה המקצועית יופנה מעתה להכשרת ישראלים בתחומים בהם מועסקים כיום עובדים זרים.

יצוין כי מרבית התחומים שבהם מועסקים כיום עובדים זרים אינם מצריכים הכשרה מקצועית. יש לומר עוד כי דרישה זו עומדת בסתירה לרעיון המרכזי של ההכשרה המקצועית, הלא הוא שדרוג המיומנויות של העובדים.

לבסוף יש לומר כי הכשרה מקצועית פנים-מפעלית מיועדת בדרך כלל למקצועות שבהם רוב העובדים הם גברים; לפיכך ההצעה כמות שהיא עלולה להדיר נשים מהכשרה מקצועית.

סגירת סניפים של המוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי, כיוון שהוא מוסד שייעודו לחלק כספים (אמנם, כספים שלמעלה ממחציתם ניגבו מכל אחד מאתנו בדיוק לצורך חלוקה בעת הצורך), מצוי מזה זמן ברשימת החיסול של משרד האוצר. הצעד המשמעותי ביותר נעשה לפני מספר שנים, כאשר האוצר מינה חשב מטעמו בתוך המוסד לביטוח לאומי. עתה מתחילות להיראות התוצאות: השנה החליטה הממשלה ("מסמך מחליטים") לצמצם באופן משמעותי את מספר סניפי המוסד ברחבי הארץ. על כך יש להוסיף כי האוצר מבקש לצמצם את מצבת כוח האדם של המוסד לביטוח לאומי ב-6% לשנה בכל אחת מחמש השנים הבאות.

הפרטת בתי החולים הממשלתיים

"מסמך מחליטים" מציע – שוב – להפריט את בתי החולים הממשלתיים, בהליך המכונה "תאגוד". בשלב זה מדובר במינוי צוות מקצועי "אשר יפעל להעברת ניהולם של בתי-החולים לידי חברות מנהלות... וזאת עד יום 1.7.2007".

כשלעצמו, שינוי במבנה הניהול של בתי החולים הממשלתיים הוא צעד נדרש, אלא שהדרך הנכונה לעשות זאת היא הקמת רשות אשפוז ציבורית שתוציא את הניהול היום-יומי מידי משרד הבריאות אך תשאיר את בתי החולים בידי הציבור. לא זו כוונת חוק ההסדרים: המשמעות של העברת ניהולם של בתי החולים לחברות ניהול היא הסרת האחריות הכוללת של המדינה מבתי החולים ומסירתם לגופים עסקיים שמחויבותם הראשונה תהיה לבעלי המניות ולא לבריאותה של אוכלוסיית המדינה. העברת הניהול לידי חברות עסקיות תאפשר לפטר עובדים קיימים ולהחליפם באחרים, זולים יותר. בכל ניסיונות ההפרטה עד כה, איגודי האחיות ועובדי המשק והמנהל עמדו בפרץ כדי למנוע את התאגוד.

צריך להוסיף עוד, כי הפרטת בתי החולים הממשלתיים לא תחסוך עלויות למדינה: הניסיון הבינלאומי מראה שבתחום הבריאות, מערכות פרטיות הן הרבה פחות יעילות ממערכות ציבוריות. ועוד: הניסיון של אנגליה מראה כי ניהול פרטי של בתי חולים תורם לקיטוב השכר: הדבר הראשון שקורה אחרי ההפרטה הוא העלאת שכר המנכ"ל ושכר הרופאים הבכירים - והורדת שכר האחיות ואנשי המשק והמנהל.

ושינוי לרעה גם בקופות החולים

חוק ההסדרים כולל גם הצעה ל"הסדרת המבנה התאגידי של קופות החולים". הצעה זו כלולה גם בספר התקציב של משרד הבריאות. כיום, קופות החולים בנויות כארגוני חברים: נציגי הסניפים בוחרים מועצה והמועצה בוחרת את חברי הדירקטוריון. כל הבוחרים הם חברי/ות קופות החולים. ב-2004 הציע משרד האוצר לראשונה "להסדיר" את המבנה: לפי ההצעה, החברים אמורים היו להמשיך ולבחור שלישי מחברי הדירקטוריון; ומי יבחר את שני השלישים הנותרים, דהיינו את רוב חברי הדירקטוריון? התשובה: חברי "ועדה ציבורית". ומי ימנה את חברי הוועדה הציבורית? התשובה: שרי האוצר והבריאות! מדובר בצעד שעלול לפגוע במבנה הדמוקרטי של קופות החולים כמו גם בעצמאותן. לא קשה גם לנחש שהוא עלול להביא למינויים פוליטיים (דבר שמשרד האוצר עצמו מתנגד לו בדרך כלל). ב-2004 נדחה הסעיף הזה מחוק ההסדרים. יש לדחות אותו גם השנה.

שחיקת תקציב סל שירותי הבריאות

בנוהג שהשתרש מאז חקיקת חוק ביטוח בריאות ממלכתי, חוק ההסדרים כולל גם קביעה של עלות סל שירותי הבריאות. החוק קובע כי הממשלה היא שתקבע את עלות הסל, והממשלה עושה זאת באמצעות "מסמך מחליטים". "עלות הסל" הוא הסכום הכולל שמיועד בשנה נתונה למתן שירותי הבריאות שמעניקות קופות החולים במסגרת חוק ביטוח בריאות ממלכתי. כדי שעלות הסל לא תישחק, יש לעדכנה מדי שנה בהתאם לכמה גורמים: גידול האוכלוסייה, שיעור הקשישים בתוכה והעלייה במדד תשומות הבריאות (תשומות הבריאות העיקריות הן עבודה, ציוד וחומרים). בנוסף, יש להוסיף בכל שנה סכום המיועד למימון שיפורים טכנולוגיים: תרופות חדשות, מיכשור חדש ופרוצדורות רפואיות חדשות. ואכן, מדי שנה מקצה הממשלה תוספת - אך קטנה מהנדרש.

החוק לא קבע מנגנון עידכון מלא, וממשלות ישראל לא דאגו לעדכן את עלות הסל כנדרש. כתוצאה מכך נשחק הסכום: לפי נתונים של מחלקת התכנון של משרד הבריאות, עד שנת 2006 נשחקה עלות הסל ב-17%; באותה שנה מדובר היה במחסור של כ-3.5 מיליארד ₪. בשנת 2006 עצמה הייתה שחיקה נוספת בסכום של כ-350 מיליון ₪. בהקשר זה קבעה הגב' לאה אחדות, מנהלת מחלקת המחקר במוסד לביטוח לאומי, כי "... התקציב שהועמד לצורך הטיפול הרפואי באוכלוסייה הישראלית בשנת 2003 היווה, במונחים

ריאליים, כשני שלישים בלבד מזה שעמד לצורכי האוכלוסייה עם הנהגת חוק ביטוח בריאות ממלכתי בשנת 2005". כאמור, מאז 2003 ממשיכה עלות הסל להישחק, בשל עידכון חלקי בלבד שלה.

וכמה הצעות חיוביות

"מסמך מחליטים" והצעת חוק ההסדרים לשנת 2007 כוללים גם כמה רעיונות טובים.

1. האחד הוא הידוק הפיקוח על תקציב הביטחון, וזאת באמצעות חלוקת תקציב זה לשניים: תקציב של תחומים מסווגים ותקציב של תחומים לא מסווגים. ההצעה היא שתקציב התחומים הלא מסווגים יידון בכנסת באותו אופן שבו נדונים תקציבי המשרדים הממשלתיים השונים. יצוין כי כיום, תקציב הביטחון אינו מגיע כלל לידי מרבית חברי הכנסת, והוא נדון מאחורי דלתיים סגורות במסגרת ועדה משותפת של ועדת הכספים ושל ועדת החוץ והביטחון לענייני תקציב הביטחון.

2. הרעיון הטוב השני הוא, לחייב את הכנסת לאשר את הצעת התקציב לא יאוחר מה-31 בדצמבר. כיום, על פי חוק יסוד: הממשלה, כאשר הכנסת אינה מאשרת את התקציב עד ה-31 בדצמבר, היא מקבלת שלושה חודשים נוספים, שבסיומם, במידה והתקציב עדיין לא אושר, הכנסת מתפזרת ומכריזים על בחירות חדשות. דבר זה פוגע מאוד בפעילות הממשלה, משום שבאותם שלושה חודשים, משרדי הממשלה מקבלים מדי חודש את החלק ה-12 של תקציב השנה הקודמת, והם מנועים מהפעלת תכניות חדשות.

יפה? ובכן, כיוון המחשבה הוא חיובי, אבל ההצעה אינה טובה דיה: אם רוצה האוצר כי הכנסת תסיים את דיוניה עד ה-31 בדצמבר, עליו להגיש את הצעת התקציב בתאריך המאפשר לפחות חמישה חודשי דיון - ולא בשבוע האחרון של אוקטובר, כפי שקובע החוק כיום. שאם לא כן, לא יהיה לכנסת זמן מספיק לדון בהצעת התקציב בכבוד ראש. אם לא ישונה מועד הגשת הצעת התקציב, ואילו מועד האישור יוקדם, יוביל הדבר לאילוצה של הכנסת לקיים דיון עוד יותר שטחי ועוד פחות מקיף מזה שהיא מקיימת כיום.

3. הרעיון החיובי השלישי הוא, צמצום הפתח המאפשר גיוסם לעבודה בישראל של עובדים מארצות אחרות. הצמצום נעשה במסגרת הצעה להגביל את מתן היתרי ההעסקה, במספר תחומים כלכליים, ובהם בנייה, הסעדה, תעשייה ושירותים, רק לעובדים המוגדרים כמומחי חוץ. התופעה של העסקת מהגרי עבודה לא הוסיפה כבוד לישראל, בשל ניצולם המחפיר, לעתים, של עובדים שכאלה על ידי מעסיקים ישראלים, וגם החלישה את עמדת המיקוח של עובדים ישראלים. יחד עם זאת, אנו ממליצים לקלוט בישראל את אלה מן העובדים שבאו מארצות אחרות והפכו את ישראל למרכז החיים שלהם: מדיניות הגירוש הסיטוני של מהגרי עבודה גם היא לא הוסיפה כבוד רב לישראל.